

جامعه کشورهای مستقل مشترک‌المنافع

The Commonwealth of Independent States (CIS)

[قسمت دوم]

اشاره:

نهاد‌های اقتصادی - بازرگانی بین‌المللی، جایگاه ویژه‌ای در تصمیم‌سازی‌های بین‌المللی و روند توسعه اقتصادی - تجاری جهان دارند. اعضای این گونه نهادها که اغلب متشکل از چندین کشور می‌باشند، نه تنها در اتخاذ سیاست‌های مشترک برای گسترش همکاری‌های همه‌جانبه، به‌ویژه در بعد اقتصادی میان خود (درون گروه) فعال می‌باشند، بلکه در مجامع بین‌المللی و جهانی نیز با توجه به منافع گروهی، اغلب مواضع واحدی اتخاذ و بدین ترتیب از منافع تک‌تک اعضا حمایت و دفاع می‌کنند.

یکی از نهاد‌های بین‌المللی که در سال‌های اخیر پا به عرصه وجود گذاشته، جامعه کشورهای مستقل مشترک‌المنافع است که پس از فروپاشی شوروی سابق در اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی، پا به عرصه حیات گذارد. این جامعه در دوران کوتاه حیات خود، نقش کلیدی در شکل‌دهی به راهبردهای اقتصادی، نظامی، سیاسی، اجتماعی و... در جمهوری‌های تازه استقلال یافته داشته است.

در این شماره نشریه «بررسی‌های بازرگانی» با تشکیلات و بخشی از فعالیت‌های جامعه کشورهای مستقل مشترک‌المنافع (یا جامعه همسود) آشنا می‌شویم.

امور مالی و بانکداری

رؤسای کشورهای جامعه همسود در فوریه ۱۹۹۲ با حفظ روبل به عنوان ارز مشترک برای تجارت میان جمهوری‌ها، موافقت کردند. گرچه در ژوئیه ۱۹۹۳، در تلاش برای مهار تورم، اسکناس‌های منتشر شده قبل از سال ۱۹۹۳ از گردش خارج شد و اسکناس جدیدی تا ژانویه ۱۹۹۴

منتشر نشد. با وجود این توافق‌های مختلف برای خلق مجدد «منطقه روبل» شامل یک پروتکل که در سپتامبر ۱۹۹۳ توسط شش کشور امضا شد، باقی ماند.

تاجیکستان در ژانویه ۱۹۹۴ و بلاروس در ماه آوریل همان سال به این پروتکل پیوستند، اما هر دوی آنها نسبت به معرفی ارزهای ملی در ماه

مه ۱۹۹۵ اقدام کردند. در ژانویه ۱۹۹۳ هنگام امضای منشور جامعه همسود، تمام ده کشور بر ایجاد بانک بین این کشورها برای تسهیل پرداخت‌ها بین جمهوری‌ها و هماهنگ کردن سیاست پولی - اعتباری صحنه گذاشتند. قرار بود روسیه ۵۰ درصد سهام در بانک را در اختیار داشته باشد، اما تصمیم‌ها

می‌بایست فقط با دوسوم اکثریت موافق اتخاذ شود.

تجارت

توافق جریان آزاد کالا بین جمهوری‌ها در جلسه شورای رؤسای کشورها در فوریه ۱۹۹۲ حاصل شد و در آوریل ۱۹۹۴ موافقتنامه ایجاد منطقه آزاد تجاری در جامعه همسود امضا شد.

در ماه ژوئیه شورای رؤسای کمیته‌های گمرکی که در مسکو برگزار شد، پیش‌نویس چارچوب قانون گمرکی در کشورهای جامعه همسود را برای تسهیل ایجاد منطقه آزاد تجاری تصویب کرد. چارچوب از سوی همه شرکت‌کنندگان به استثنای ترکمنستان تصویب شد.

در اولین جلسه کمیته اقتصادی بین این کشورها در نوامبر ۱۹۹۴، پیش‌نویس قانون اتحادیه گمرکی تصویب شد. در ژانویه ۱۹۹۵، بلاروس و قزاقستان موافقتنامه ایجاد یک اتحادیه گمرکی را امضا کردند که قرار بود در دو مرحله اجرا شود. ابتدا رفع محدودیت‌های تجاری و یکسان کردن مقررات تجاری و گمرکی و سپس یکپارچگی سیاست‌های اقتصادی، پولی و تجاری. در مارس ۱۹۹۵ تاجیکستان و قرقیزستان درخواست پیوستن به اتحادیه گمرکی را کردند.

در مارس ۱۹۹۶، بلاروس، قزاقستان، قرقیزستان و روسیه با ایجاد یک بازار مشترک جدید برای جریان آزاد کالا، خدمات، سرمایه و کار

موافقت کردند. «اتحادیه جدید» به روی همه اعضای جامعه همسود و کشورهای حوزه بالتیک باز بود. ایجاد یک اتحادیه گمرکی و دو برابر شدن ارزش مبادلات تجاری درون جامعه همسود تا سال ۲۰۰۰ اهداف صحنه گذاشته شده از سوی تمام شرکت‌کنندگان به استثنای گرجستان، در اجلاس شورای رؤسای دولت در مارس ۱۹۹۷ بود.

دفاع

موافقتنامه نیروهای مسلح و نیروهای مرزی در ۳۰ دسامبر ۱۹۹۱ همزمان با موافقتنامه نیروهای راهبردی حاصل شد. این حق کشورهای عضو برای ایجاد نیروهای مسلح خودشان و تعیین فرمانده کل قوای نیروهای مسلح و نیروهای مرزی که قرار بود خط مشی‌های امنیت مشترک را تشریح کند، نیز تأیید شد.

در فوریه ۱۹۹۲ موافقتنامه‌ای امضا شد که در آن تصریح شد فرمانده نیروهای راهبردی مطیع شورای رؤسای کشورها باشد. هشت کشور از اعضای جامعه با یک فرمان واحد برای هدف کلی (غیرراهبردی) نیروهای مسلح برای یک دوره انتقالی دوساله، موافقت کردند. آذربایجان، مولداوی و اوکراین به ایجاد نیروهای مسلح مستقل رأی دادند.

در ژانویه ۱۹۹۲، کمیسیون‌های ناوگان دریای سیاه (کنترل آن مورد اختلاف روسیه و اوکراین بود) و ناوگان کوچک خزر (نیروی دریایی

شوروی سابق در دریای خزر) ایجاد شد. دفاع و ثبات مرزهای خارجی جامعه همسود و وضعیت نیروهای راهبردی و هسته‌ای از جمله موضوع‌هایی بود که در نشست رؤسای کشورها و دولت‌ها در بیشکک در ماه اکتبر ۱۹۹۲ بحث شد. ایجاد یک اتحاد نظامی در منشور جامعه همسود که در ژانویه ۱۹۹۳ تنظیم شد، مدنظر قرار گرفت و هفت کشور از ده کشور عضو آن را امضا کردند. پیشنهاد روسیه برای برعهده گرفتن کنترل تمام سلاح‌های هسته‌ای در اتحاد جماهیر شوروی سابق در همان زمان رد شد.

وزرای دفاع جامعه همسود در ژوئن ۱۹۹۳ با از بین بردن یک نیروی نظامی مشترک جامعه همسود و کنار گذاشتن تلاش‌هایی برای حفظ یک ساختار دفاعی واحد، موافقت کردند. نیروی موجود جامعه همسود قرار شد به طور موقتی با یک «ستاد ارتش مشترک برای هماهنگ کردن همکاری نظامی بین دولت‌های همسود» جایگزین شود.

به طور گسترده‌ای گزارش شد که روسیه تصمیم از بین بردن نیروی مشترک را به دلیل نگرانی‌های ناشی از هزینه طراحی شده یک ساختار نظامی مشترک جامعه همسود و حمایت رهبری نظامی روسیه از موافقتنامه‌های نظامی دوجانبه با همسایگان این کشور را تشویق کرده است.

در دسامبر ۱۹۹۳ شورای وزرای دفاع با ایجاد یک دبیرخانه برای

هماهنگ کردن همکاری نظامی به عنوان جایگزین نیروی نظامی مشترک موافقت کردند.

در نوامبر ۱۹۹۵ شورای وزرای دفاع مجوز ایجاد یک سیستم دفاع هوایی مشترک که به میزان زیادی توسط روسیه هماهنگ می‌شود را داد. در اوایل سال ۱۹۹۸ تمام کشورهای عضو به استثنای آذربایجان و مولداوی در این سیستم شرکت کردند. (ارمنستان، گرجستان، قرقیزستان و ازبکستان در ماه ژانویه پیوستند).

نیروهای دفاع هوایی قرار بود در سال ۱۹۹۸ در تاجیکستان ایجاد شود و یک سیستم امور رزمی جامعه کشورهای مستقل مشترک‌المنافع قرار شد در سال‌های ۲۰۰۵-۱۹۹۹ ایجاد شود. اجلاس شورای وزرای دفاع در مسکو در دسامبر ۱۹۹۸ برنامه توسعه بیشتر سیستم را تقویت کرد. روسیه و بلاروس نیز در پروسه ایجاد یک واحد دفاع هوایی مشترک در مفاد جامعه جمهوری‌های مقتدر بودند.

در ضمن شورای وزرای دفاع در اوت ۱۹۹۶ آنچه که به عنوان تهدید سیاسی، اقتصادی و نظامی دلالت بر گسترش ناتو داشت را محکوم کرد. اما بیانیه آن از سوی اکرین امضا نشد.

هشتمین جلسه‌ای که با حضور همه اعضا در ماه نوامبر ۱۹۹۶ برگزار شد، به کشورهای عضو ناتو تأکید کرد که برنامه‌های گسترش سازمان را کنار بگذارند. اولین جلسه کمیسیون مشترک همکاری اقتصادی، نظامی در

سپتامبر ۱۹۹۶ برگزار شد و در آن پیش‌نویس موافقتنامه مشترک اجرای پروژه‌ها و صدور به کشورهای ثالث، تصویب شد.

اصول اصلی برنامه وسیع‌تر همکاری نظامی و فنی از سوی شورای وزرای دفاع در مارس ۱۹۹۷ تصویب شد. در آوریل ۱۹۹۸ شورا تنظیم یک پیش‌نویس برنامه همکاری نظامی و فنی بین کشورهای عضو را پیشنهاد کرد و همچنین در خصوص خط مشی‌های توصیه استفاده و نگهداری تسلیحات و سخت‌افزار نظامی مذاکره کرد. پیش‌نویس پیشنهادهای مربوط به امنیت اطلاعات نظامی از سوی شورا در دسامبر ۱۹۹۸ پذیرفته شد و در آن نسبت به تأمین مالی ناکافی شورا ابراز نگرانی شد و کشورهای عضو جامعه همسود نتوانستند برنامه همکاری نظامیان برای سال ۱۹۹۸ را انجام دهند.

امنیت منطقه‌ای

در جلسه رؤسای دولت‌ها در مارس ۱۹۹۲ موافقتنامه‌های حل درگیری‌های بین دولتی از سوی تمام کشورهای شرکت‌کننده (به استثنای ترکمنستان) امضا شد. در همان جلسه موافقتنامه وضعیت نیروهای مرزی از سوی ۵ کشور امضا شد. در ماه مه موافقتنامه جمعی امنیت از سوی ارمنستان، قزاقستان، روسیه، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان امضا شد. در ماه ژوئیه اسناد دیگری در خصوص امنیت جمعی امضا شد و با ایجاد نیروهای مشترک برقراری

صلح برای مداخله در اختلاف‌های جامعه همسود توافق شد.

در سپتامبر ۱۹۹۳، شورای رؤسای کشورها با ایجاد اداره جرم سازمان یافته که در مسکو استقرار یافت، موافقت کردند. نشست شورای فرماندهان نیروی مرزی در ژانویه ۱۹۹۴ گزارشی در خصوص موضوع مهاجرت غیرقانونی و تجارت مواد مخدر (drug) در مرزهای خارجی جامعه همسود، تهیه کردند. مولداوی، گرجستان و تاجیکستان پیوستند.

برنامه مبارزه با جرم سازمان یافته در جامعه همسود از سوی رؤسای دولت‌ها که در آوریل ۱۹۹۶ با یکدیگر ملاقات کردند، تصویب شد. در فوریه ۱۹۹۵ یادداشت تفاهم حفظ صلح و ثبات غیرتعمدآور از سوی رؤسای دولت‌ها که در آلمانی ملاقات کردند، پذیرفته شدند. امضاءکنندگان قرار شد از به‌کارگیری فشارهای نظامی، سیاسی، اقتصادی یا فشارهای دیگر بر سایر اعضا پرهیز کنند، راه‌حل صلح‌آمیز برای حل اختلاف‌های مرزی را بجویند و از حرکت‌های تجزیه‌طلبی در دیگر کشورهای عضو حمایت و به آنها کمک نکنند.

شورای وزرای دفاع در آوریل ۱۹۹۸ پیش‌نویس سندی که پیشنهاد می‌کرد نیروهای ائتلافی به تجهیزات فنی برای بالا بردن امنیت جمعی مجهز باشند را تصویب کرد.

در ژوئن ۱۹۹۸ در نشست شورای فرماندهان یگان مرزی، ۳۳ سند مربوط

به همکاری مرزی امضا شد. چارچوب پروتکل تشکیل و استفاده مناسب از نیروهای مرزی نگهداری شده در شرایط حساس، بحث و از سوی تعدادی از شرکت کنندگان امضا شد. تهیه فهرستی از تحقیقات مهندسی و علمی که در جامعه همسود به نفع یگان مرزی انجام شده نیز پذیرفته شد. چهارمین جلسه مجمع بین‌المجالس که با حضور تمام اعضا در مارس ۱۹۹۴ برگزار شد، کمیسیون حل اختلاف‌ها در مناطق تجزیه طلب قره‌بلاغ (آذربایجان) و آبخازی (گرجستان)، در ماه بعدی روسیه موافقت کرد نیروهای حافظ صلح به گرجستان اعزام کند و اعزام نیروهای حافظ صلح از سوی شورای وزرای دفاع در اکتبر پذیرفته شد. جلسه بعدی مجمع بین‌المجالس در ماه اکتبر قطعنامه اعزام گروه‌های ناظران نظامی به آبخازی و مولداوی را پذیرفت. کمیسیون بین‌المجالس در خصوص درگیری بین آبخازی و گرجستان انجام مذاکرات مستقیم با دو طرف را به منظور رسیدن به یک راه‌حل صلح‌آمیز پیشنهاد کرد.

شورای وزرای دفاع در دسامبر ۱۹۹۴ حکم فرمانده نیروهای جمعی حافظ صلح را در تاجیکستان بسط داد. «در صورت نیاز گروه‌های نظامی جامعه همسود اجازه دارند در عملیات مبارزه، بدون رضایت اولیه هر یک از دولت‌ها، شرکت کنند.»

در جلسه رؤسای دولت‌ها در مسکو در ژانویه ۱۹۹۶ پیشنهاد گرجستان برای اعمال تحریم‌ها علیه

آبخازیا در تلاش برای دستیابی به حل مسأله درگیری پذیرفته شد. مفاد موافقتنامه‌ای مربوط به عملیات جمعی حافظ صلح در جلسه تصویب شد.

آموزش نیروهای نظامی و غیرنظامی برای این عملیات قرار شد در ماه اکتبر آغاز شود. در مارس ۱۹۹۷، شورای وزرای دفاع موافقت کرد احکام حافظ صلح برای نیروهای جامعه همسود را در تاجیکستان و آبخازیا بسط دهد (به‌دنبال عدم توافق‌های بسیار، حکم حافظان صلح در آبخازیا یک بار دیگر در اکتبر تجدید شد).

در جلسه شورا در ژانویه ۱۹۹۸ درخواستی از سوی گرجستان مبنی بر این که جامعه همسود تصمیم‌های خود برای حل اختلاف با آبخازیا را اجرا کند، به دستور جلسه اضافه شد. شورا در خصوص توسعه همکاری نظامی و بهبود فعالیت‌های برقراری صلح مذاکره و اعلام کرد که پیشرفت در تشکیل سیستم امنیت جمعی حاصل شد، با وجود آن که وضعیت در شمال قفقاز همچنان متشنج است.

بوریس یتسین رییس جمهوری روسیه در ماه آوریل درخواست کرد رؤسای جمهور ارمنستان و آذربایجان سندی برای پایان دادن به درگیری در ناگورنی قره‌باغ امضا کنند، دو کشور بیانیه‌ای مبنی بر اعلام حمایت‌شان از حل سیاسی درگیری صادر کردند. همچنین سندی برای حل درگیری در آبخازیا تنظیم شد، اما قطعنامه‌های

اتخاذ شده از سوی آبخازیا پذیرفته نشد. در مقابل آرزوهای مقام‌های آبخازی، حکم یگان جامعه همسود در منطقه برای پوشش تمام منطقه گالی بسط یافت. این حکم در ژوئیه ۱۹۹۸ منقضی شد، اما نیروها در منطقه باقی ماندند، در حالی که مذاکره درباره تجدید آن انجام می‌شد.

نشست اضطراری رؤسای کشورها در اکتبر ۱۹۹۶ از سرگیری جنگ در افغانستان و تهدید امنیت منطقه‌ای را مورد بحث قرار داد. شرکت کنندگان از شورای امنیت سازمان ملل خواستند اقدام‌هایی برای حل درگیری اتخاذ کند. هشتمین نشست با حضور تمام اعضای مجمع بین‌المجالس در نوامبر ۱۹۹۶ درخواست توقف تهاجمات را تکرار کرد. این مجمع در ژوئن ۱۹۹۸ درخواست مجلس ملی قرقیزستان برای برقراری صلح در افغانستان را پذیرفت.

نشست شورای وزرای امور داخلی در ژوئن ۱۹۹۸ در تاشکند ازبکستان برگزار شد، لئونید کوچما رییس جمهوری اکراین سند تصویب پذیرفته شدن عضویت کشورش در شورا را امضا کرد. تعدادی موافقتنامه همکاری امضا شد، از جمله تعیین چارچوب تبادل اطلاعات بین نهادهای مجری قانون جامعه همسود امضا شد. شورا همچنین تصمیم گرفت ارتباط خود با اینترپول (پلیس بین‌الملل) را حفظ کند.

پایان